

บทที่ 3

ประมวลองค์ความรู้

สร้างความหมาย พหุวัฒนธรรมศึกษา

ดังได้กล่าวมาแล้วถึงแนวทางการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ควรอาศัยปรัชญา แนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับพื้นฐานทางศาสนา วัฒนธรรมวิถีชีวิตของผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม โดยกลุ่มหลักคือชาวไทยมุสลิมหรือชาวไทยที่สืบเชื้อสายทางชาติพันธุ์ มลายู และชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาของคนในสังคมและการปรับตัวของคนท้องถิ่นตามแนวทางอิสลามานูวัตร การจัดการศึกษาจากแนวทางพุทธปัญญา เป็นหนึ่งที่สร้างองค์ความรู้การศึกษาของผู้คนในท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ ขณะเดียวกันการพัฒนาพหุวัฒนธรรมศึกษาเกิดขึ้นในสังคม ควรเป็นการพัฒนาขึ้นจากพื้นฐานของความเสมอภาค ไม่เจาะจงพัฒนาเฉพาะองค์ความรู้เพียงองค์ความรู้ใดองค์ความรู้หนึ่งเท่านั้น ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงประมวลองค์ความรู้ในอัตลักษณ์การศึกษาท้องถิ่น เพื่ออธิบายสภาพการศึกษาภายใต้ความคิดของปัญญาชนมุสลิมต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม สะท้อนจากการพัฒนาหลักสูตร นโยบายการศึกษาในท้องถิ่น องค์ความรู้พหุวัฒนธรรมศึกษาในแนวพุทธปัญญา และการปรับตัวเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และพหุวัฒนธรรมศึกษาในบริบทแนวคิดสำหรับใช้จัดการศึกษาท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสังคมท้องถิ่น

3.1 ประมวลองค์ความรู้พหุวัฒนธรรมศึกษาในอัตลักษณ์มลายูท้องถิ่น

องค์ความรู้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของมลายูท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการเรียนรู้ภายในวิถีชีวิตที่ดำเนินสืบทอดมาจากการมีรากฐานทางวัฒนธรรมของชาวมลายู มักปรากฏให้เห็น

ในรูปแบบการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะการศึกษาปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามตามประเพณีนิยมและการศึกษาที่มีการบูรณาการกับหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ ปรากฏในระบบการเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามการศึกษาใน 2 ระบบที่ปรากฏในสังคมท้องถิ่นภาคใต้มีบทบาทต่อการพัฒนาองค์ความรู้ สำหรับเยาวชนท้องถิ่น ที่นับถือศาสนาอิสลาม ลักษณะองค์ความรู้ดังกล่าวในการวิจัยพบว่า มีการสืบทอดมาจากอดีตและมีการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับจนถึงราว พ.ศ. 2510 ที่ปรากฏในนโยบายแห่งชาติ เพื่อพัฒนาการศึกษาาระบบปอเนาะให้เป็นโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรบูรณาการการศึกษาของรัฐบาล (โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม) ซึ่งมีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน

องค์ความรู้ในพหุวัฒนธรรมศึกษาจากวัฒนธรรมอิสลาม (รูปแบบการศึกษาปอเนาะสู่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา)

เนื่องจากปอเนาะเป็นโรงเรียนที่สอนศาสนา ทำให้วัฒนธรรมของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปอเนาะเป็นจุดเชื่อมต่อในการรักษาอัตลักษณ์องค์ความรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ลักษณะการให้ความสำคัญขององค์ความรู้ มีลักษณะเป็นความสำคัญจารีตทางศาสนา การศึกษาบทบัญญัติคัมภีร์ ดังนั้นผู้รู้และกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้จัดเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านอักษรศาสตร์ ศาสนาตามจารีตของศาสนาอิสลาม การศึกษาปอเนาะจึงมีบทบาทในการถ่ายทอดจารีตของศาสนาอิสลาม ให้ความสำคัญต่อผู้สอน หรือผู้รู้ที่เป็นปราชญ์ ปราชญ์ในศาสนาอิสลาม หมายถึง อุลามา การสอนของปอเนาะมุ่งให้ศรัทธาในศาสนาปฏิบัติตามบทบัญญัติ รวมทั้งการยึดถือบทบัญญัติทางศาสนา และปฏิบัติทางการศึกษา ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จะเน้นการศึกษาคัมภีร์ศาสนา จารีตของศาสนาฮัมมัด ที่เรียกว่า ฮาดิษ ดังนั้นการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม จึงเป็นหน้าที่หนึ่งของมุสลิมทุกคน กระบวนการศึกษาศาสนาจึงเป็นการสืบทอดจารีตความเชื่อความศรัทธาที่เป็นเสมือนวิถีชีวิตของมุสลิม

สำหรับการศึกษาองค์ความรู้ปอเนาะ ที่ปรากฏในหลักสูตรพบว่าระบบการศึกษาปอเนาะมีการพัฒนาการสู่การจัดหลักสูตรอิสลามศึกษา และการสอนในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการสำรวจศึกษาของหน่วยงานยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า กระบวนการเรียนการสอนในปอเนาะเป็นที่สนใจของสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน

หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงในชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ปอเนาะถูกมองในแง่ลบและมีความพยายามมากมายจากรัฐที่จะให้มีการจดทะเบียนปอเนาะ จากข้อเท็จจริงปรากฏมีปอเนาะในอดีตจำนวนมากที่ต้องการจดทะเบียนแต่ถูกระเบียบเกี่ยวกับการจดทะเบียนไม่เอื้อสำหรับปอเนาะของพวกเขา แต่รัฐกลับมองเสมอว่ามีปอเนาะไม่ต้องการจดทะเบียนกับภาครัฐ เมื่อทางภาครัฐได้เปลี่ยนแปลงกฎระเบียบว่าด้วยการจดทะเบียนปอเนาะก็ปรากฏว่ามีปอเนาะมาจดทะเบียน

เป็นจำนวนมาก จากการสำรวจเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2547 ปรากฏว่ามีปอเนาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งหมด 126 โรง แยกเป็นปัตตานี 54 โรง ยะลา 28 โรง และนราธิวาส 44 โรง

เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 เพื่อเปิดโอกาสให้ปอเนาะต่าง ๆ มาจดทะเบียนขึ้นเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะที่ถูกต้องตามกฎหมาย ในเดือนพฤษภาคม 2547 มีปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาจดทะเบียน 214 โรง ในเดือนกรกฎาคม 2547 มีปอเนาะมาจดทะเบียนทั้งหมด 249 โรง แยกเป็นปัตตานี 150 โรง ยะลา 53 โรง นราธิวาส 46 โรง รายละเอียดคู่มือในตารางข้างล่าง การสำรวจในเดือนพฤศจิกายน 2547 ปรากฏมีปอเนาะจดทะเบียนเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะทั้งหมด 255 แห่ง (สมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และชมรมสถาบันศึกษาปอเนาะ (2547 : 1)

หลังจากปอเนาะได้จดทะเบียนแล้วเรียกว่า “ สถาบันศึกษาปอเนาะ ” ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา มี 307 โรง กล่าวคือ ยะลา 75 โรง ปัตตานี 171 โรง นราธิวาส 61 โรง (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 , 2547 : 1) ในอดีตปอเนาะที่ขึ้นทะเบียนกับภาครัฐจะแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในที่สุด แต่การจดทะเบียนของปอเนาะหลังจากวันที่ 4 มกราคม 2547 นั้นยังขาดความชัดเจนว่าปอเนาะจะแปรสภาพหรือไม่ หรือยังคงรักษาสถานภาพของตนเองในฐานะสถาบันศึกษาปอเนาะ

ตารางแสดงจำนวนสถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้เรียนและผู้สอนในสถาบันการศึกษา

จังหวัด	จำนวนสถาบัน	จำนวนโต๊ะครู	จำนวนผู้เรียน
ยะลา	53	53	2,744
ปัตตานี	150	150	8,816
นราธิวาส	46	46	3,511
รวม	249	249	15,071

แหล่งข้อมูล : สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 , 2547

การบวนการศึกษาในปอเนาะ

ระบบการสอนในปอเนาะปัจจุบันมีลักษณะคือ

1. การศึกษาหลักสูตรไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความต้องการของโต๊ะครูผู้สอนและผู้เรียน และระยะเวลาเรียนและชั้นเรียนไม่ยืดหยุ่นตามความจำเป็นของผู้เรียน

2. การวัดผลที่เป็นระบบไม่มี ขึ้นอยู่กับความพอใจ ความเหมาะสมและการวินิจฉัยของผู้สอนและผู้เรียนว่าเพียงพอแล้วหรือยังและไม่มีหลักฐานรับรองวุฒิใด เพราะเป้าหมายก็นำไปใช้ปฏิบัติศาสนกิจเป็นสำคัญ
3. ผู้สอนได้แก่โต๊ะครูหรือบาบอ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือเป็นปราชญ์ความรู้ทางศาสนาที่ประชาชนยอมรับนับถือมีลูกศิษย์หรือญาติพี่น้องที่มีความรู้ช่วยสอนเรียกว่าผู้ช่วยโต๊ะครูหรือสุตตาส
4. แบบเรียนและสื่อใช้คัมภีร์อัลกรุอันเป็นหลักโดยมีหนังสือเรียนเรียกว่า “ กิตาบ ” ภาษาที่ใช้ในปอเนาะจะเป็นภาษาอาหรับและมลายู
5. สถานที่เรียนใช้บ้านโต๊ะครูหรือสร้างห้องเรียนรวมที่เรียกว่า “ บาลัย หรือ บาลา ” เป็นสถานที่เรียน ผู้เรียนจะปลูกกระท้อบหรือกระท่อมพักอาศัยอยู่รอบ ๆ บ้านโต๊ะครูเรียกว่าปอเนาะ
6. ผู้เรียนเป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงแต่แยกห้องกันเรียน และที่พักก็แยกกันอยู่คนละส่วนของปอเนาะไม่จำกัดอายุตั้งแต่เด็ก ถึงคนชรา
7. ระบบบริหารจัดการขึ้นอยู่กับโต๊ะครู เป็นผู้วางระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกา ตามความเหมาะสม บางแห่งก็เคร่งครัด บางแห่งก็ยืดหยุ่นบ้าง
8. เนื้อหาหลักสูตรที่สอนในปอเนาะเน้นด้านอักษรศาสตร์และวิชาศาสนาได้แก่
 1. หลักการศรัทธา
 2. ศาสนบัญญัติ
 3. อรรถาธิบายอัลกรุอัน
 4. วณะของศาสตคามุฮัมมัด
 5. ประวัติศาสตร์
 6. ภาษาอาหรับ
 7. ภาษามลายู

จะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ในระดับการศึกษาปอเนาะยังคงอนุรักษ์สืบทอดจารีต

การศึกษาท้องถิ่นอดีตจนถึงปัจจุบัน เน้นคำสอนศาสนา การศึกษาด้านอักษรศาสตร์ เพื่อใช้ในการศึกษาที่เข้าถึงจิตวิญญาณศาสนาตามความเชื่อในวัฒนธรรมที่มีศาสนาอิสลามเป็นแกนกลางขององค์ความรู้ที่นำไปใช้สำหรับวิถีชีวิตของมุสลิม

การสอนวิชาสามัญและวิชาชีพในสถาบันศึกษาปอเนาะ

ผู้เรียนเป็นทั้งผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาภาคบังคับและพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับก็ได้ และหลักสูตรก็ใช้ได้ทั้งหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ของการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) หรือหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการตามความต้องการของโต๊ะครู และผู้เรียน แต่จะต้องอยู่

ภายใต้การดูแลและส่งเสริมและสนับสนุนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหรือเขตพื้นที่การศึกษาแล้วแต่กรณี การสอนวิชาชีพและฝึกอาชีพต้องเป็นไปตามความต้องการของโต๊ะครูและผู้เรียนที่ไม่ขัดกับหลักการอิสลาม ผู้เข้าไปฝึกสอนจะเป็นหน่วยใดก็ได้ ตามความเห็นชอบของโต๊ะครูและต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงกันด้วย ส่วนการฝึกอบรมอื่น ๆ เช่น การฝึกอบรมทางภาษา คอมพิวเตอร์หรือความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามความต้องการและเงื่อนไขข้อตกลงกับโต๊ะครูและไม่ขัดกับหลักศาสนาหรือวัฒนธรรมอิสลามด้วย

จากการบูรณาการวิชาทางโลก โดยเฉพาะการศึกษาด้านวิทยาการสมัยใหม่ สู้องค์ความรู้อิสลามในปอเนาะพบว่า มีการคัดสรร ภูมิความรู้โลกใหม่ที่ต้องไม่ขัดแย้งกับการพัฒนาการศึกษาแก่เยาวชนตามหลักศาสนาอิสลามอีกด้วย การใช้หลักสูตรสามัญสู่ระบบวัฒนธรรมการศึกษาจารีตของอัตลักษณ์การศึกษามลายูในการเรียนดังกล่าวเป็นจุดเปลี่ยนของการปรับตัวของการศึกษาท้องถิ่นเพื่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย

ปัญหาอุปสรรคและความต้องการของสถาบันศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน

1. ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

สถาบันศึกษาปอเนาะที่ได้จดทะเบียนปอเนาะตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 จำนวน 255 โรง ยังมีปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งทีทางปอเนาะให้ทางรัฐจัดให้ได้แก่ ป้ายสถาบันศึกษา เสาธง อาคารสถานที่ บาลาเซาะ และปอเนาะที่พักของนักเรียน สถานที่อาบน้ำละหมาด ถนน สิ่งแวดล้อมภายใน ไฟฟ้าและประปาเป็นต้น (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 , 2547 , 16) เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวทางปอเนาะได้เสนอให้รัฐสนับสนุนงบประมาณให้แก่สถาบันศึกษาปอเนาะเป็นเงินอุดหนุนประจำปีเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าว

2. ปัญหาด้านโครงสร้างการบริหารสถาบันศึกษาปอเนาะ

สถาบันศึกษาปอเนาะจะมีผู้บริหารเป็นโต๊ะครู และผู้ช่วยโต๊ะครูแต่ละปอเนาะมีจำนวนผู้ช่วยโต๊ะครูไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของท่านโต๊ะครู ในอดีตสถาบันศึกษาปอเนาะยังไม่มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ต่อมาทางปอเนาะได้ประชุมแนวทางเพื่อกำหนดโครงสร้างการบริหารปอเนาะ นอกจากนั้นทางปอเนาะยังได้เสนอให้ทางราชการช่วยติดตามผล ให้คำชี้แนะแนวทางการบริหารจัดการของสถาบันปอเนาะอย่างต่อเนื่อง (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12, 2547, 17)

3. ปัญหาด้านหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะ

การจัดการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะ ไม่มีหลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษร การจัดการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับความถนัดของโต๊ะครู แต่ละแห่งมีการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของโต๊ะครู โต๊ะครูของสถาบันศึกษาบางแห่งไม่ประสงค์

จะกำหนดให้มีหลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ต้องการสอนศาสนาคงสภาพปอเนาะเดิม ๆ เอาไว้ นอกจากนั้นนักศึกษาไม่สามารถนำความรู้ความเข้าใจทางด้านศาสนาไปเทียบโอนผลการเรียนได้เมื่อไปศึกษาต่อที่อื่น แต่โต๊ะครูมีความประสงค์ให้สามารถเทียบโอนผลการเรียนในวิชาที่สอนได้ ทางปอเนาะได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวดังนี้คือ ในขณะนี้ไม่ควรกำหนดหลักสูตรในสถาบันศึกษาปอเนาะ แต่การเรียนการสอนที่จัดในปอเนาะให้สามารถเทียบโอนผลการเรียนได้ (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 , 2547 , 18)

พัฒนาการหลักสูตรการศึกษาปอเนาะ

การศึกษาปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่มีกระบวนการศึกษาในหลักสูตร แต่มีหลักสูตรที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร นับเป็นกระบวนการศึกษาจารีตโดยของชาวบ้านที่ไม่มีแบบแผนเป็นทางการ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสถาบันศึกษาปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่ไม่มีระบบชั้นเรียน การเรียนการสอนจะเป็นไปตามสภาพความเป็นจริง โดยการวัดการประเมินผลจะขึ้นอยู่กับโต๊ะครูเป็นส่วนใหญ่ อีก (หลักศรัทธา) ฟิสิก (ศาสนบัญญัติ) ประวัติศาสตร์ ภาษาอาหรับ ภาษามลายู วิชาศีลธรรม ฯ เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรวิชาศาสนาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จะพบว่าหลักสูตรของสถาบันศึกษาปอเนาะจะมีความคล้ายคลึงกับหลักสูตรอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาก ต่างกันตรงที่หลักสูตรปอเนาะจะไม่มีระดับชั้นเรียนที่ชัดเจน ในขณะที่หลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจะแบ่งการเรียนการสอนออกเป็น 3 ระดับ กล่าวคือ ระดับ อิบติดาอีย (ระดับต้น) ระดับ มุตะวัสสิต (ระดับกลาง) และ ระดับ ยานาเวีย (ระดับสูง) หลักสูตรของสถาบันศึกษาปอเนาะจะมีแหล่งที่มา 2 แหล่ง กล่าวคือ มาจากแต่ละปอเนาะ และมาจากกลุ่มปอเนาะ หลักสูตรของสถาบันศึกษาปอเนาะเป็นหลักสูตรที่แต่ละปอเนาะพัฒนาขึ้นเอง ส่วนหลักสูตรที่มาจากกลุ่มปอเนาะเป็นหลักสูตรที่พัฒนาจากการระดมความคิดเห็นระหว่างปอเนาะต่าง ๆ แต่ปอเนาะจะไม่มีหลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็มีบางปอเนาะที่นำบางส่วนของหลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาใช้ เพราะหลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามก็พัฒนามาจากหลักสูตรปอเนาะเดิม หลังจากที่สถาบันศึกษาปอเนาะได้แปรสภาพจากปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามแล้ว หลักสูตรของปอเนาะเดิม ซึ่งไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็พัฒนาให้เป็นหลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษร หลักสูตรที่พัฒนามาเป็นลายลักษณ์อักษรได้แก่ หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2504 หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2531 หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2535 หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2540 หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546

หลักสูตรปอเนาะ มีรายละเอียดดังนี้

หลักสูตรนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนต้นมีกำหนดเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลาง 3 ปี และตอนปลาย 2 ปี รายวิชาที่สอนมีกลุ่มวิชา ศาสนา ภาษาไทย และวิชาชีพ

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2513

หลักสูตรนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนต้นกำหนดเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลาง 3 ปี และตอนปลาย 3 ปี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2513)

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523

หลักสูตรนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนต้นกำหนดเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลาง 3 ปี และตอนปลาย 3 ปี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2513)

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2535

หลักสูตรนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมี 3 ชั้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ชั้น

โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2535 มีวิชาบังคับจำนวน 111 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วิชาบังคับแกนจำนวน 93 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยวิชาภาษาไทย วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาพลานามัย วิชาศิลปะศึกษา และวิชาศาสนา
2. วิชาบังคับเลือกจำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยวิชาสังคมศึกษาและวิชาการงาน
3. วิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ โดยให้เลือกรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศึกษา กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ กลุ่มวิชาศาสนา
4. (กระทรวงศึกษาธิการ , 2535)

โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2535 มีวิชาบังคับ จำนวน 60 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ วิชาบังคับแกนจำนวน 45 หน่วยการเรียนรู้ วิชาบังคับเลือกจำนวน 15 หน่วยการเรียนรู้ และวิชาเลือกเสรี เลือกเรียนอย่างน้อย 45 หน่วยการเรียนรู้

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2540

หลักสูตรนี้จะใช้ร่วมกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 หลักสูตรนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนต้นมีกำหนดเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลาง 3 ปี และตอนปลาย 3 ปี สำหรับหลักสูตรตอนปลายจะใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523

โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ์) พุทธศักราช 254 โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือวิชาบังคับ จำนวน 60 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ วิชาบังคับแกนจำนวน 51 หน่วยการเรียนรู้ วิชาบังคับเลือกจำนวน 9 หน่วยการเรียนรู้ วิชาเลือกเสรี จำนวนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยการเรียนรู้ และกิจกรรมศาสนา จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546

หลักสูตรนี้จะเป็นหลักสูตรปัจจุบันของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ก่อนที่จะมีหลักสูตรนี้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามปัจจุบันมี 2 หลักสูตร คือ

1. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535

2. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบตีดาอียะฮ) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัชชีญะฮะฮ) พุทธศักราช 2540 และ หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาอียะฮ) พุทธศักราช 2523 แต่ทั้ง 2 หลักสูตรไม่เอื้อในการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์กล่าวคือ

นอกจากนี้ทั้ง 3 หลักสูตรข้างต้นได้กำหนดเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่สามารถจะยืดหยุ่นได้ จึงเป็นปัญหาสำหรับการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น เมื่อหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้ประกาศใช้แล้ว ปรากฏว่าหลักสูตรดังกล่าวมีโครงสร้างยืดหยุ่นได้ทั้งด้านระยะเวลา และการจัดการเรียนรู้ ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องปรับปรุงทั้งหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายพุทธศักราช 2535 และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ตอนกลาง พุทธศักราช 2540 และตอนปลาย พุทธศักราช 2523 (กระทรวงศึกษาธิการ , 2546)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างสรรค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

หลักสูตรนี้มีหลักการดังต่อไปนี้

จะพบว่าการจัดการศึกษาอิสลามศึกษามีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงมีการกำหนดให้จัดการศึกษาเน้นความรู้คู่คุณธรรม จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษา คือ

1. เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอิสลามศึกษาที่มุ่งให้มุสลิมทุกคนได้รับการศึกษาด้านอิสลามศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
2. เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนถือปฏิบัติหลักการอิสลามในการดำรงชีวิต
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรจัดการศึกษาทุกรูปแบบ (กระทรวงศึกษาธิการ , 2546,12-15)

หลักสูตรดังกล่าวสะท้อนการประยุกต์องค์ความรู้ท้องถิ่น เข้ากับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และระบบการศึกษาของรัฐตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบบการศึกษาสอดคล้องกับการเรียนรู้เป็นการศึกษาตามความพึงพอใจและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสอดคล้องกับสภาพชีวิตวัฒนธรรมของผู้เรียน

ในด้านหลักสูตรอิสลามศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ ทักษะ และ เจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม โดยปลูกฝังจริยธรรมแก่ผู้เรียนเช่น

1. ผู้เรียนมีความศรัทธาค่ออัลลอฮ์และรอซูล ปฏิบัติตามหลักคำสอนของอิสลามตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
2. ผู้เรียนมีความคิดเห็นและเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่าง ๆ โดยปราศจากความงมงาย มีความคิดสร้างสรรค์ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ
3. ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในวิชาศาสนา ภาษาอาหรับ ภาษามลายู และวิทยาการต่าง ๆ สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของสังคมมุสลิมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น
4. ผู้เรียนมีความภูมิใจในความเป็นมุสลิม มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน และเสียสละเพื่อส่วนรวม
5. ผู้เรียนมีความสามัคคี รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข
6. ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักการอิสลาม
7. ผู้เรียนรักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพ และบุคลิกที่ดี
8. ผู้เรียนมีความรักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม
9. ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

จะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการหล่อหลอมเยาวชนท้องถิ่นที่เป็นมุสลิมในระบบการศึกษาดังกล่าวให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างเหมาะสมกับสังคมระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และเข้าใจนานาชาติได้อีกด้วย

โครงสร้างของหลักสูตรมีดังนี้

เพื่อให้สถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรของสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษา ดังนี้

ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ระดับอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ระดับอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 1-3

กลุ่มสาระการเรียนรู้มีดังนี้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มศาสนาอิสลาม
2. กลุ่มสังคมศึกษาและจริยธรรม
3. กลุ่มภาษา

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีดังนี้

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่ม

มาตรฐานการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ

1. กิจกรรมแนะแนว
2. กิจกรรมนักเรียน

มาตรฐานการเรียนรู้มีดังนี้

หลักสูตรอิสลามศึกษากำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษอิสลามศึกษา เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาอิสลามศึกษา
2. มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ อิสลามศึกษาดอนต้น ปีที่ 6 อิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 3 และอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 3

เวลาเรียนตามหลักสูตรมีดังนี้

- ช่วงชั้นที่ 1 (อิสลามศึกษาดอนต้นปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 350-500 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 2 (อิสลามศึกษาดอนต้นปีที่ 4-6) มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 350-500 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 2-2.5 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 3 (อิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 500-650 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 2.5-3 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 4 (อิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า ปีละ 650 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยไม่น้อยกว่าวันละ 3 ชั่วโมง

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ

กิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียน(ศูนย์สารสนเทศอิสลาม และอิสลามศึกษาตามยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้)

หลักสูตรดังกล่าวถูกนำมาใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่มีบางส่วนที่บางปอเนาะนำมาใช้ บางรายวิชาและบางตำราที่ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามก็อาจจะถูกนำมาใช้ในบางปอเนาะ อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้วปอเนาะจะมีหลักสูตรเป็นของตนเอง มีเอกลักษณ์เฉพาะ และจะแตกต่างจากปอเนาะหนึ่งกับอีกปอเนาะหนึ่ง ดังนั้นแม้รัฐจะมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาท้องถิ่น แต่การศึกษาท้องถิ่นดังกล่าวยังสามารถรักษาอัตลักษณ์ของความรู้ดั้งเดิมเอาไว้ได้ ขณะเดียวกันการศึกษาที่เป็นองค์ความรู้ท้องถิ่นก็ได้บูรณาการกับองค์ความรู้ในระดับประเทศ ดังจะพบได้ว่าการศึกษาของปอเนาะได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่หลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัจจัยทางสังคมที่ต้องการให้องค์ความรู้ท้องถิ่น และองค์ความรู้จากการศึกษาระดับปกติสามารถบูรณาการเป็นภูมิความรู้สร้างพื้นฐานคุณภาพชีวิตของเยาวชน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระดับประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้องค์ความรู้ที่รัฐผ่านกระทรวงศึกษาธิการปลูกฝังในระบบการศึกษาสามัญ ส่งผลต่อนักเรียนในพื้นที่ให้สามารถมีความรู้ภาษาไทยและภาษามลายูเป็นพื้นฐานของการศึกษาระดับสูงขึ้นไป โดยเฉพาะในการศึกษาภาษาไทยเป็นการพัฒนาทักษะแห่งชาติที่เยาวชนท้องถิ่นสามารถใช้ศึกษาในหลักสูตรสามัญระดับประเทศเทียบเท่าผู้เรียนในท้องถิ่นอื่นของประเทศ

นโยบายของรัฐต่อการพัฒนาการศึกษาอิสลามในท้องถิ่นพบว่าในจังหวัดชายแดนภาคใต้รัฐให้ความสนใจเป็นพิเศษดังจะพบว่า ปัญหาทางการพัฒนาการศึกษาถูกเชื่อมโยงกับสถานการณ์ความไม่สงบในท้องถิ่น การศึกษาจึงเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนายุทธศาสตร์ชายแดนภาคใต้ที่สำคัญประการหนึ่ง ดังจะพบว่ามี การจัดโครงการด้านความมั่นคงในเขตการศึกษา เช่น ช่วงพ.ศ. 2536-2537 ปรากฏโครงการพัฒนาการศึกษาได้แก่

1. โครงการเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับกรจัดทำผลงานทางวิชาการ สำหรับข้าราชการครูจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้แก่ครูที่สอนในโรงเรียนที่ถูกลอบวางเพลิง และโรงเรียนใกล้เคียง
2. โครงการสัมมนาผู้เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ (รอฎาะฮ์) และการสอนอิสลามศึกษาสำหรับเยาวชนในมัสยิด (ตาคีกา)
3. โครงการสัมมนาผู้บริหารการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - รุ่นที่ 1 ผู้บริหารระดับจังหวัด สังกัด ศธ. ในเขตการศึกษา 2
 - รุ่นที่ 2 ผู้บริหารระดับอำเภอ สังกัด ศธ. ในเขตการศึกษา 2
 - รุ่นที่ 3 ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา

4. โครงการพัฒนาครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ครูบรรจุใหม่) 3 รุ่น
 5. โครงการอบรมครูสอนศาสนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ด้านการป้องกันยาเสพติด- โรคนเอดส์
 6. โครงการอบรมนักเรียน ม.ปลาย โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ด้านป้องกัน ยาเสพติดและโรคนเอดส์
 7. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดทำแผนการสอนวิชาอิสลามศึกษา
 8. โครงการคัดเลือกโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดีเด่น เพื่อเข้ารับรางวัลพระราชทาน ฯลฯ (พิสุทธิ บุญเจริญ, 2537, 17-18)
- และในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นเป็นการ เฉพาะกิจ 3 ระยะ คือ
- ระยะเร่งด่วน ดำเนินการในปี 2536 มีกิจกรรมสำคัญ ๆ คือ

- แก้ปัญหาขาดแคลนครู
- ขาดเครื่องมือสื่อสาร
- ขาดยานพาหนะ และ- เรื่องความปลอดภัยของครู

ระยะเร่งรัด ดำเนินขึ้นปี 2537-2539 มีกิจกรรมสำคัญ ๆ ดังนี้

- ระยะเวลาผลิตบุคลากรผู้สอนตามโครงการ ครูทายาท
- จัดงบประมาณสนับสนุนทาง ครูอาสา สังกัด กศน.
- จัดหาเครื่องมือสื่อสาร
- จัดตั้งศูนย์พัฒนาอาชีพราษฎรจังหวัดชายแดน จ.ปัตตานี
- จัดให้มีสวัสดิการ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ
- ปรับปรุงหลักสูตร คู่มือครู สื่อการสอน เป็นต้น

ระยะยาว จะได้จัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ชัดเจนต่อไป เช่น แผน 17 ปี จังหวัดชายแดนภาคใต้(พิสุทธิ บุญเจริญ, 2537, 17-18)

3.2 การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมการศึกษาในองค์ความรู้อิสลามนวัตกร และองค์ความรู้พุทธปัญญาเพื่อสร้างวิถีทางการจัดการศึกษาเหมาะสมท้องถิ่น

แนวทางการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นภาคใต้ไม่เพียงแต่เป็นแนวทางพัฒนาเฉพาะท้องถิ่นชายแดนภาคใต้เท่านั้น หากแต่การศึกษาในสังคมท้องถิ่นแห่งนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาระดับประเทศด้วย ดังนั้นมิติการมองความหลากหลายทางวัฒนธรรม (พหุวัฒนธรรม) ในการศึกษาท้องถิ่นยังต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการศึกษาสังคมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการพิจารณาถึงพหุวัฒนธรรมว่ามีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมระดับท้องถิ่นและระดับประเทศขณะที่ในอดีตสังคมท้องถิ่น

โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ สังคมพหุวัฒนธรรมถูกพิจารณาว่าเป็นปัญหาต่อสังคม โดยเฉพาะการเมืองการปกครอง ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาความรุนแรงในท้องถิ่นจากปัญหาความไม่สงบที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในทศวรรษ 2550 ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันแนวคิดในการพัฒนาสังคม การจัดการปัญหาความไม่สงบในท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ ได้เป็นนโยบายแห่งชาติซึ่งรัฐบาลให้ความสนใจ ในแนวทางหนึ่งมีการมองปัญหาสังคมพหุวัฒนธรรมว่า แม้จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาให้เป็นเอกภาพ แต่การให้ความสำคัญกับสังคมท้องถิ่นในรูปแบบสังคมพหุวัฒนธรรม คือ การเล็งเห็นต้นทุนทางสังคมอันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ การสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะการอยู่ร่วมกันต่างเชื้อชาติพันธุ์ ภายใต้การมีวัฒนธรรมแห่งชาติ ดังนั้นการดำรงวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นสิทธิที่จำเป็นต้องปกป้องรัฐธรรมนูญ ขณะเดียวกัน ลักษณะความสังคมพหุวัฒนธรรม ในด้านการเรียนรู้ระบบการศึกษาเป็นลักษณะสังคมที่ยืนบนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งรัฐควรจะต้องเห็นว่าเป็นคุณค่าและประโยชน์ต่อความมั่นคงทั้งการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะแนวคิดการมองสังคมพหุวัฒนธรรมว่าเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาบนรากฐานความเป็นจริงทางสังคม ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นที่มาของภูมิปัญญา และภูมิปัญญาคือต้นทุนทางสังคมที่สำคัญ สำหรับในพื้นที่ที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมจึงเป็นแหล่งสะสมของภูมิปัญญาหลากหลายด้วย แนวทางที่จะใช้ให้เกิดประโยชน์จากพหุวัฒนธรรมทางการศึกษา คือ การนำภูมิปัญญาซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จะทำให้การแก้ไขวิกฤติต่าง ๆ เป็นไปถูกทิศทาง การมีแนวความคิดที่หลากหลายจากภูมิปัญญาในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงเป็นการเพิ่มพูนปัญญาให้แก่ประเทศโดยรวมอีกด้านหนึ่ง ขณะเดียวกันแนวคิดดังกล่าวจึงนับว่าเป็นการสร้างควมมีเสถียรภาพ ความมั่นคงแก่ประเทศที่ยั่งยืนด้วย

ในด้านการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา พหุวัฒนธรรมศึกษาที่จะกล่าวถึง องค์ความรู้ ซึ่งปัญญาในการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ แนวคิดปัญหาการศึกษาของศาสนาอิสลามและอิสลามนวัตกร และแนวคิดพุทธปัญญา

แนวคิดปัญญาในการศึกษาของศาสนาอิสลาม และอิสลามนวัตกร

ปัญญาหรือภูมิปัญญาในการศึกษาของศาสนาอิสลาม เป็นแนวทางการเข้าถึงความเจริญของศาสนาอิสลามเพราะวิถีชีวิตของมุสลิมถือว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นรากฐานของความสมบูรณ์ ความมีอารยของสังคมมนุษย์ ในหลักศาสนาอิสลามถือว่าศาสนาได้ชี้นำแก่มนุษย์ให้ได้รับความประเสริฐ ซึ่งต้องอาศัยการศึกษา การใช้การศึกษาหมายถึงการชี้นำหรือปูทางให้ผู้ที่ศึกษาไปยังจุดประสงค์หนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งการศึกษาคือการชี้นำที่มีแบบแผนแก่ผู้

เรียนให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านกายและจิตใจ ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงมุ่งสอนความรู้ให้มุสลิมมีความรู้ในการพัฒนาตนเองและมีความงอกงามด้านจิตใจ

การศึกษาและศาสนาในปรัชญาอิสลามจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เช่น อิสลามกำหนดให้ผู้ที่ศึกษาคือผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากอัลลอฮ์ สิบตหฺฯ อย่างหนึ่ง อิสลามจึงกำหนดให้มุสลิมเป็นผู้ให้ความสำคัญต่อการศึกษา สถาบันการศึกษาของศาสนาอิสลามมีความสำคัญ 2 ประการ ในการบูรณาการระหว่างศาสนา วัฒนธรรมการศึกษาคือ ประการแรก ลักษณะจารีตของศาสนาอิสลาม เป็นหลักการบทบัญญัติและคัมภีร์ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นวรรณกรรม หรืออักษรศาสตร์ นับเป็นกระแสหลักของจารีตศาสนาอิสลาม ประการที่ 2 คือศาสนาอิสลามเน้นความสำคัญของผู้รู้หรือนักปราชญ์(ทางศาสนา หมายถึง อุลามะ) ซึ่งมีลักษณะเป็นปัจเจกชั้นสูง และมีการรวมกลุ่มกันเพียงหลวม ๆ กระบวนการศึกษาเป็นการพัฒนาจากการยอมรับศรัทธาในศาสนา ไปสู่การยอมรับหลักสำคัญของศาสนา มาจนถึงการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนา จนถึงการสืบทอดยึดเป็นหลักปฏิบัติทางการศึกษา(สุเทพ สุนทร เกสซ์, 2548, 224-225)

ตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามกล่าวถึงจุดประสงค์ในปรัชญาการศึกษาของอิสลาม เป็นความศรัทธาต่อพระพุทธรเป็นเจ้าและการพัฒนาตนเอง เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กล่าวคือ “จุดประสงค์ของการศึกษาในอิสลามสอดคล้องกับความต้องการในชีวิตมนุษย์ นั่นคือประกอบกรรมบางอย่างที่ดี และมีประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับต้นกำเนิดของพวกเขาด้วยกล่าวคือเพื่อมอบหมายตนเองแก่อัลลอฮ์ สิบตหฺฯ ผู้ทรงสร้าง ...ความว่าและมีได้บังเกิดเป็นญิน และมนุษย์เพื่ออื่นใดไม่ นอกจากเพื่อภักดีต่อข้า นี่คือนิเวศน์เท่านั้นที่มนุษย์จะประสบบางอย่างที่คิงาม และมีคุณค่าในชีวิต ดังนั้นจุดประสงค์ของการศึกษาในอิสลามก็เพื่อ ...1. เพื่อให้มนุษย์จะได้รู้จักตนเอง 2. เพื่อมนุษย์จะได้รู้จักพระเจ้าของเขา 3. เพื่อเข้าใจความหมายของการมีชีวิตในโลกนี้ และโลกหน้า 4. เพื่อการใช้ชีวิตที่ถูกคองคิงาม และ 5. เพื่อมนุษย์จะได้เลือกสรรวิถีชีวิตที่ถูกคอง ...” (ชาฟีอี อับดุลเราะหมาน, 2529, 52-63)

กล่าวได้ว่าในศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาพัฒนาตนเองทั้งด้านสติปัญญาและการมีความศรัทธาต่อพระพุทธรเป็นเจ้า ดังนั้นวิถีปฏิบัติของการเรียนในระบบการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามจึงเป็นเอกภาพในกระบวนการเรียนรู้ สำหรับการจัดการศึกษาในท้องถิ่นที่สะท้อนภูมิรัฐของสังคมชายแดนภาคใต้ที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม คือ ปอเนาะ เป็นเสมือนสำนักงานการศึกษาศาสนาอิสลาม เพื่ออบรมทางด้านวิชาการศาสนาอิสลาม ลักษณะการจัดการศึกษาเป็นไปตามการสนับสนุนของชุมชน ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเป็นโรงเรียนราษฎร์ เริ่มมีการดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2514-2519 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2527, 7-8)

ในสังคมปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกทำให้ภูมิปัญญาอิสลามมีการนำมาศึกษาควบคู่กับความรู้ทางโลก แนวคิดที่สะท้อนการปรับตัวสู่ภูมิปัญญาโลกหลังสมัยใหม่ที่สำคัญคือ อิสลามนวัตกร (Islamization) วาทกรรมทางปัญญาของปัญญาชนมุสลิม ปัจจุบันบนพื้นฐานหลักศาสนาอิสลามและเป็นทั้งการแสวงหาทางออกให้กับสังคมมุสลิมที่กำลังประสบวิกฤติการพัฒนาตามแบบฉบับของอิสลาม ให้มีการพัฒนาความรู้ใหม่แบบตะวันตก ที่มีการพัฒนาทางวัตถุด้วย จากเดิมที่เน้นการพัฒนาสังคมมุสลิมที่เน้นเฉพาะตัวบทกฎหมายอย่างเคร่งครัด จึงเป็นการสังเคราะห์ความรู้ของมนุษย์เพื่อใช้ในการพัฒนาแบบใหม่ เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดและวิธีการพัฒนาทางแบบวิทยาศาสตร์ให้เข้ากับหลักการศาสนา ดังนั้นปรัชญาที่จึงเสนอให้วัตถุพัฒนาการไปพร้อมกับวิญญาณ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการศาสนาเพื่อสร้างคุณภาพ (นิพนธ์ โขะเฮง, ปฏิรูปการศึกษาโลกมุสลิม, <http://www.midnightunir.org> 3/5, 2007) แนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นในกลุ่มปราชญ์อิสลามต่างประเทศและเริ่มเข้ามาสู่มุสลิมในประเทศอย่างน่าสนใจ แนวคิดดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้อิสลาม ในสังคมพหุวัฒนธรรมพื้นที่ชายแดนภาคใต้

ในการอดีตการศึกษาของโลกมุสลิมมีส่วนพัฒนาความรู้ทางวัตถุ สำหรับตะวันตกที่สร้างองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ ปราชญ์ชาวเตอร์กและเปอร์เซีย หลายคนมีส่วนทำให้ยุคภูมิปัญญาอิสลามมีความรู้เรื่องในทศวรรษที่ 8-11 แต่ต่อมาวิทยาการของตะวันตกก้าวหน้าพร้อมทั้งการล่มสลายของอาณาจักรราชวงศ์อับบาสี และทำให้การพัฒนาการศึกษาองค์ความรู้มุสลิมเป็นการศึกษาต่อมาที่เริ่มมีการแย่งแยกเป็น 2 ระบบ คือ การศึกษาแบบดั้งเดิม (จารีตนิยม) กับการศึกษาแบบทางโลก มีลักษณะสากลที่เป็นองค์ความรู้แยกส่วนเช่นเดียวกับการพัฒนาองค์ความรู้ตะวันตกที่เน้นการพัฒนาวัตถุ นับเป็นจุดอ่อนที่ทำให้มนุษย์ละเลยการคำนึงผลเสียที่ทำให้มนุษย์ทำลายระบบนิเวศวิทยา ขณะที่ความรู้ในอดีตเป็นการผสมผสานระหว่างการพัฒนาความรู้ทางโลกและทางธรรม(หลักศาสนา) ความรู้ของสังคมปัจจุบันทำให้เกิดความเสื่อมทางจริยธรรม ที่ไม่เคยคำนึงถึงความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา การพัฒนาองค์ความรู้แบบดังกล่าวรุนแรงในสังคมโลกปัจจุบัน ทำให้สังคมตะวันตกและสังคมที่พัฒนาตามแบบตะวันตกถูกทำลายจากความเสื่อมทางจริยธรรม

แม้ว่าการยอมรับภูมิความรู้ตะวันตก (ความรู้สมัยใหม่ Modern Knowledge) เป็นองค์ความรู้สมัยใหม่ที่ยึดหลักความเป็นเหตุ เป็นผลสามารถพิสูจน์ได้ด้วยกระบวนการสังเกต การศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงโดยใช้ประสาทสัมผัสของมนุษย์ (ความรู้เชิงประจักษ์) หรือเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการทดลองทางวิทยาศาสตร์ องค์ความรู้สมัยใหม่มักปฏิเสธอำนาจและอิทธิพลของศาสนา สติปัญญาของมนุษย์จึงเป็นศูนย์กลางขององค์ความรู้สมัยใหม่ พื้นฐานการสร้างองค์ความรู้สมัยตะวันตกประกอบไปด้วยสมมติฐานสำคัญ คือ การมองว่าธรรมชาติมีระเบียบและ

ดำเนินไปตามขั้นตอนของมัน มนุษย์สามารถขังรัฐธรรมนูญได้ กระบวนการสร้างองค์ความรู้เกิดขึ้นตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

ขณะที่ความรู้อิสลามถือว่ามาจากคำสอนทางศาสนา องค์ความรู้อิสลามครอบคลุมในทุกบริบทของสังคม ความรู้ในทัศนะอิสลามถูกแบ่งได้เป็นความรู้จากธรรมชาติที่แสวงหาโดยใช้ประสาทสัมผัส และความรู้จากการประทานของพระผู้เป็นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เกิดขบวนการพัฒนาองค์ความรู้สมัยใหม่ที่เป็นไปตามแบบฉบับอิสลามในเอเชียได้ และตะวันออกต้องการพัฒนาองค์ความรู้สมัยใหม่แบบตะวันตกให้สอดคล้องกับหลักการอิสลาม จึงเกิดการตื่นตัวในการสร้างองค์ความรู้ให้เป็นอิสลามมากขึ้น (นิพนธ์ โชะเฮง, ปฏิรูปการศึกษาโลกมุสลิม, <http://www.midnightnir.org> 3/5 , 2007)

กล่าวได้ว่าแนวคิดอิสลามนิว้ตรจากสังคมภายนอกเข้ามาสู่ชายแดนภาคได้ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นส่วนหนึ่ง ที่ต้องยอมรับความทันสมัย มององค์ความรู้แบบตะวันตก ดังนั้นจึงยอมรับการพัฒนาองค์ความรู้ที่มาจากท้องถิ่น สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศและท้องถิ่น มุสลิมจำนวนมากมีระดับการศึกษาสูงขึ้น ขณะที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การยกระดับมาตรฐานการศึกษาสามัญ การพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ระดับเด็กเล็ก ประถม มัธยม ศึกษา รวมทั้ง ระดับอุดมศึกษาในพื้นที่

ในส่วนกระบวนการศึกษาองค์ความรู้แนวปรัชญาพุทธ เป็นองค์ความรู้ตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธ ซึ่งหลักการเพื่อนำมาใช้พัฒนาองค์ความรู้พุทธวัฒนธรรมศึกษา นับเป็นกระบวนการหนึ่งในการจัดการศึกษาท้องถิ่นและระดับชาติ ทางจัดการศึกษาจำเป็นเพื่อเป็นการฟื้นฟูจริยธรรม และช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาจัดการศึกษา โดยเฉพาะในระดับฐานของความคิด หรือกระบวนการทัศน์เช่นหลักการต่อไปนี้

1. หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งหรือ “รู้แจ้ง” ในความเป็นไปของกฎธรรมชาตินั้น แล้วจึงกำหนดระเบียบชีวิต(ศีล วินัย) ให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาตินั้น เพื่อมิให้ชีวิตสังคมถูกบีบคั้น (ทุกข์) จากการฝ่าฝืนกฎธรรมชาติ ศีลธรรมหรือข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหลายในพุทธศาสนาจึงมีรากฐานอยู่บนปรมาัตถ์สัจจะ(ความจริงสูงสุดของธรรมชาติ) และมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้มนุษย์เข้าถึงสัจธรรมดังกล่าวด้วย มิใช่เป็นเพียงข้อปฏิบัติเพื่อความดีแต่ประการเดียว โดยนัยนี้ ความดีจึงเกิดขึ้นได้หลายช่องทาง ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับสุนทรียภาพอันทำให้จิตประณีต เกิดโพธิ ฌันทะในความคิด หรือผ่านความตระหนักรู้ในความจริงก็ได้ การสอน “ความดี” ในพุทธศาสนา จึงต้องเชื่อมโยงไปถึงการสอนความเข้าใจในสัจธรรม เพื่อให้เป็นรากยึดทางศีลธรรม การศึกษาเพื่อพัฒนา “ความดี” ของผู้เรียน (เก่ง ดี มีสุข) จึงมิใช่การสอนศีลธรรมแบบคุณค่าลอย ๆ (ดี-ชั่ว) แล้วเสร็จ หากจะต้องสอนให้เห็นความเชื่อมโยงของความดีกับปัจจัยอื่น ๆ ด้วยวิธีคิดแบบบูรณาการจึงจะเกิดขึ้นได้

2. การพัฒนามนุษย์เป็น “กระบวนการ” ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกับทุกองค์ประกอบตลอดเวลาในวิถีชีวิตประจำวัน กระบวนการจึงมีลักษณะองค์รวมในตัวเองด้วย มิได้เกิดขึ้นแบบกระบวนการเส้นตรง (Linear) ที่ส่งต่อเป็นทอด ๆ อย่างสายพาน การศึกษาเรียนรู้ของพุทธศาสนา จึงมิได้อยู่ในลักษณะฝึกคิดแล้วมาฝึกสมาธิต่อ เสร็จแล้วไปฝึกปัญญาในท้ายที่สุด หากแต่คิด สมาธิ ปัญญา (สะอาด สว่าง สงบ) เป็นองค์รวมเดียวกัน ไม่ว่าจะเริ่มที่ส่วนใดก็เชื่อมโยงไปสู่ส่วนอื่นด้วยโดยตลอด เช่น การฝึกคิด (ควบคุม การ วาจา) ให้สะอาดไม่เบียดเบียนผู้อื่น ช่วยเอื้อต่อการฝึกฝนสมาธิ-ปัญญา (ความสะอาด เอื้อต่อการเกิดความสว่าง และสงบ) และมีผลในทางกลับกันโดยตลอดทุกปัจจัย โดยนัยนี้การศึกษาเพื่อ “ เก่ง ดี มีสุข ” จะต้องเป็นกระบวนการแบบองค์รวม มิใช่ตามเรียงลำดับเช่นกัน

3. การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ จะต้องเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทั้งด้านทฤษฎี/แนวคิด การปฏิบัติ และการได้รับหรือเห็นผลจากการปฏิบัติ (ทัศนคติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ) อย่างครบถ้วนด้วย จนเกิด “ ความประจักษ์แจ้ง ” (ปัญญา) ในเหตุปัจจัยเกิดพลังที่จะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของความคิดและพฤติกรรม การศึกษาเรียนรู้จึงมิได้สิ้นสุดตรงที่การได้ทดลอง ได้เห็นของจริง ได้ปฏิบัติ หากจะต้องได้เรียนรู้ทั้งการคิด ลงมือทำ และได้รับได้เห็นประโยชน์ (ทั้งรูปธรรม นามธรรม : ความสุข ความซาบซึ้ง ความตระหนักรู้ ฯลฯ) ที่เกิดขึ้นด้วย การเรียนรู้จึงจะครบสมบูรณ์ สามารถจะพัฒนาต่อไปได้อีกอย่างต่อเนื่อง

4. วิถีชีวิตของบุคคล กิจกรรม ปัญหา และปรากฏการณ์ของสังคมมนุษย์เกี่ยวข้องอยู่กับเหตุปัจจัยอันซับซ้อนเป็นอันมาก ดังนั้นการศึกษาเรียนรู้ของมนุษย์จึงต้องช่วยให้บุคคลเข้าใจและมองเห็นถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของเหตุปัจจัยต่าง ๆ ให้มากที่สุด มนุษย์จึงจะสามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเองอย่างได้ผลยิ่งขึ้น คือเกิดสัมมาทิฐิมองเห็นความเป็นองค์รวมหรือบูรณาการของสรรพสิ่ง และบริหารจัดการกับสรรพสิ่งได้อย่างเป็นบูรณาการ ไม่ลดทอนหรือแยกส่วนของปัญหา-ปรากฏการณ์ออกมาจัดการอย่างไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสรรพสิ่ง ดังนั้น ความรู้หรือศาสตร์ของมนุษย์ แม้ในเรื่องที่อาจเห็นว่าเป็นเรื่องทางเทคนิค (know how) เช่น การบริหารองค์การ เทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ ก็เกี่ยวข้องกันกับกระบวนการทัศน์หรือโลกทัศน์ในการมองโลกของมนุษย์ด้วย

5. มนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้ มีจินตนาการ อุดมคติ และสามารถเรียนรู้ได้เอง แต่คนส่วนใหญ่จะเรียนรู้ในช่วงเริ่มต้นโดยอาศัยกัลยาณมิตรหรือเรียนรู้จากภายนอก (ปร โด โฆษ ะ) ก่อน การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างบุคคล-บุคคล และระหว่างบุคคลกับสรรพสิ่งต่าง ๆ รอบตัว (ชุมชน-ธรรมชาติ) จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ได้เอง มีศักยภาพและความสามารถที่จะคิดใคร่ครวญในที่สุด การทำในใจอย่างแนบคาย (โยนิโส มนสิการ/ปัญญา) คือ หยั่งรู้เหตุปัจจัยและความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัย คือเป้าหมายของการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์

6. การพัฒนาจริยธรรม จิตวิญญาณ เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสรรพชีวิต/สรรพสิ่งต่าง ๆ รอบตัว (วิถีชีวิต) จนกระทั่งตระหนักได้ว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ธรรมชาติ ซึ่งมีระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงเกาะเกี่ยวอย่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน การกระทำใด ๆ ของตนเองจึงมีผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ด้วยเสมอ ความหยั่งรู้ดังกล่าว จะไปช่วยกำกับการกระทำและความรู้สึกนึกคิดของบุคคล ให้เกิดขึ้นด้วยความสุข ความพอใจ มีอิสระจากภายใน มิใช่ด้วยการถูกบังคับหรือบีบคั้นจากภายนอกให้จำยอมต้องกระทำหรือคิดตามเพราะไม่มีทางเลือกหรือหลีกเลี่ยง การพัฒนาจริยธรรมจึงมิได้เกิดขึ้นจากการสอน แต่เกิดจากการดำเนินชีวิตอย่างเรียนรู้ความสัมพันธ์กับสรรพชีวิตอื่นเป็นสำคัญ

7. มนุษย์มีความแตกต่างและความหลากหลายตามธรรมชาติทั้งทางร่างกาย วัฒนธรรม ประสพการณ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ อันกำหนดให้ความสามารถความถนัดในการเรียนรู้แตกต่างกัน ดังนั้นวิธีการ ช่องทาง ช่วงเวลาของการเรียนรู้จึงไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากัน กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความสามารถของมนุษย์จึงไม่อาจจัดในรูปแบบเดียว หรืออย่างตายตัวหากจะต้องมีความหลากหลาย บิดหมุน เปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงศักยภาพอันหลากหลายของตนเองออกมา และความสามารถ (ความเก่ง) ของมนุษย์จะต้องไม่ถูกกำหนด แบ่งแยก จำกัด ด้วยค่านิยมทางสังคม เนื่องจากค่านิยมดังกล่าวจะไปจำกัดการเรียนรู้ของบุคคลให้มีขอบเขตคับแคบเลือกเรียนรู้เฉพาะบางสิ่งตามค่านิยม โดยไม่สนใจคุณค่า ความสามารถในด้านอื่น ๆ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ในวิถีชีวิตจริง (ศิลปะ อุดมคติ ฯลฯ) และไม่ส่งเสริมให้มนุษย์เกิดความชื่นชมในศักยภาพของกันและกันกระทบต่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ เพราะมีผู้รู้และผู้ไม่รู้เกิดสัมพันธ์เชิงอำนาจในการเรียนรู้ขึ้น

8. ตามกรอบความคิดที่กล่าวมา การจัดการศึกษาจะมีลักษณะสำคัญ คือ

1. ฐานการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ มีความหลากหลายไม่จำกัดเฉพาะเจาะจงเพียงแหล่งใดแหล่งเดียว เช่น ผู้เชี่ยวชาญ (Expert) โรงเรียน มหาวิทยาลัย ฯลฯ หากฐานการเรียนรู้มีอยู่รอบตัวในชีวิตประจำวันของบุคคล เช่น พ่อแม่ ผู้เฒ่า เพื่อน พี่น้อง นักการเมือง ดารา ฯลฯ ในสังคมชุมชนชนบท สถาบันการเมือง สื่อมวลชน ฯลฯ และในธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ไร่นา ป่าเขา ทะเล ฯลฯ ที่ช่วยให้เข้าใจระบบนิเวศ แม้แต่ความรู้สึกนึกคิดภายในของบุคคล เช่น สภาวะอารมณ์รัก โกรธ เกลียด พอใจ กลัว ฯลฯ เมื่อสัมผัสกับสิ่งภายนอก ก็เป็นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญให้มนุษย์ได้เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้นได้ด้วย

2. เนื้อหาการเรียนรู้ จะต้องหลากหลายตามสภาพจริงของชีวิตมนุษย์ ที่มีความแตกต่างทางเพศ วัย เชื้อชาติ ฐานะ รูปลักษณ์ ฯลฯ เรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน การทำงาน การเป็นพลเมือง เป็นศาสนิกชน ชีวิตสังคมเมือง ชนบท ฯลฯ ที่มีทั้งเหมือนและต่างวัฒนธรรมและเรียนรู้ธรรมชาติ เข้าใจระบบและกฎเกณฑ์ของระบบนิเวศ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติ ฯลฯ

3. กระบวนการเรียนรู้ มีความหลากหลายครอบคลุมช่องทางรับรู้ของบุคคลคือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ และขึ้นกับศักยภาพ ความถนัดของบุคคล ที่สำคัญที่สุดคือ กระบวนการต้องมุ่งที่จะเชื่อมโยงช่องทางการรับรู้ของบุคคลเข้ากับการเรียนรู้ทั้ง 3 ระดับ (มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ) ทำให้การเรียนรู้ปัจจัยภายนอกเชื่อมโยงเข้ากับปัจจัยภายในบุคคล ก่อตัวเป็นจิตสำนึก ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมได้ ดังนั้นการเรียนรู้เนื้อหาที่หลากหลาย จากฐานการเรียนรู้ที่หลากหลาย ก็อาจจะยังไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีบูรณาการได้ จนกว่าจะเกิดกระบวนการเชื่อมโยงขึ้น (คำว่า “ กระบวนการ ” แสดงนัยถึงความเชื่อมโยง และการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องของสิ่งนั้น ๆ) (อรศรี งามวิทยาพงศ์ ,http : // www.midnight nier.org 3/5, 2007)

ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างการเรียนรู้อย่างใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งขุดต่อความอยู่รอดของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปดังกล่าวจะนำสังคมออกจากวิกฤติได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับว่า มีการเปลี่ยนแปลงในระดับกระบวนการที่ใด เกิดด้วยหรือไม่ หรือเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนวิธีการ การจัดการบางประการเท่านั้น และมีการเปลี่ยนแปลงทางบริบทของปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในระดับสังคมด้วยหรือไม่มากนักเพียงใด

กล่าวได้ว่าองค์ความรู้อิสลามและพุทธปัญญา เป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาองค์ความรู้สำหรับท้องถิ่น มีลักษณะร่วมกัน เช่น ปรัชญาขององค์ความรู้ที่มุ่งพัฒนาสังคมระบบการศึกษาที่ส่งเสริมความรู้พร้อมกับจริยธรรมของศาสนา แต่ทั้งนี้รัฐอาจสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้บนพื้นฐานแนวคิดดังกล่าว ทั้งสอดคล้องในระดับนโยบาย คือ ทิศทางกรอบการจัดการศึกษาในหลักสูตรสำหรับโรงเรียน สถานศึกษาต่าง ๆ ทุกระดับ ขณะเดียวกัน อาจเป็นแนวทางในการ บูรณาการหลักสูตรพุทธวัฒนธรรมศึกษา ที่ทำให้สังคมหลากหลายวัฒนธรรม มีภูมิรู้ที่แตกต่างกันได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและศึกษาองค์ความรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมในท้องถิ่นอีกด้วย ทั้งนี้การส่งเสริมแนวทางการจัดการศึกษาภายใต้องค์ความรู้ดังกล่าว จะเป็นการสนับสนุนให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญญาชน โดยเปิดโอกาสให้มีบทบาทในการนำเสนอ และแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเยาวชน และคุณภาพชีวิตต่อไป

3.3 องค์ความรู้พุทธวัฒนธรรมศึกษาในแนวพุทธปัญญา และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

แม้ว่าคนส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นชาวมลายู แต่ก็มีชาวไทยพุทธ และ กลุ่มคนจีนในท้องถิ่นอาศัยร่วมกัน ดังนั้นคนกลุ่มทั้งไทยพุทธ คนจีน ซึ่งเป็นประชากรส่วนน้อยต่างมีบทบาททางสังคม เศรษฐกิจ มีระบบการศึกษาในสังคมสืบทอดต่อกันมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่คนไทยพุทธและคนจีน นิยมศึกษาในระบบโรงเรียนของรัฐ จึงทำให้การศึกษาที่เยาวชนบุตรหลานของกลุ่มคนดังกล่าว ได้รับอิทธิพลขององค์ความรู้ในแนวพุทธปัญญา จากหลักสูตรการ

เรียนในโรงเรียนที่มีการสอนสามัญศึกษา ทำให้เป็นปรัชญาหล่อหลอมคนในสังคมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม ที่เรียนในโรงเรียนปอเนาะหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ปัจจุบันปรัชญาการศึกษาพุทธมีบทบาทการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นองค์ความรู้ในการสร้างคุณธรรม จริยธรรม โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมอื่น ๆ การสอนในวิชาสามัญ สังคมศึกษา เน้นการศึกษาที่เป็นการสอนเยาวชนพุทธ ซึ่งต่างเข้าใจ หลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมปัจจุบัน การศึกษาศาสนาพุทธ แนวปฏิบัติตน ตามหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะปรัชญา เรื่องการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาตามหลักไตรสิกขา และปัญญาวัชรธรรม 4 ประการ คือ สัมปยุตสังเสวะ (การอยู่ในสิ่งแวดล้อมของคนดี) สัทธัมมัสสวนะ (การเอาใจใส่การศึกษา) โยนิโสมนสิการ (การคิดวิเคราะห์) และธัมมานุปฏิบัติ (ความสามารถนำความรู้ไปใช้อย่างถูกต้องตามธรรม)

หลักสูตรการสอนด้านปรัชญาการศึกษาพุทธปัญญามักสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม เช่น การศึกษาด้านศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม อาทิ การศึกษาความสำคัญของพระพุทธศาสนา หลักธรรมสำคัญต่าง ๆ (ศรัทธา 4 พุทธจริยา 3 อริยสัจ 4 หลักธรรม ไตรสิกขา โอวาท 3 เบญจศีล อบายมุข 4 เบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ 3 อคติ 4 และ อิทธิบาท 4 เป็นต้น) หน้าที่ของชาวพุทธ ศาสนพิธี และการเข้าใจ ศาสนาและการเข้าใจของศาสนาอื่น เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสังคมสันติสุข เช่นเข้าใจว่า ศาสนาอิสลามมีหลักคำสอน ศรัทธา ปฏิบัติอย่างไร ศาสนาคริสต์มีหลักคำสอนและพระบัญญัติอย่างไร ศาสนาฮินดู หลักคำสอนของศาสนาฮินดู (หลักคำสอน 10 ประการ) หลักอาศรม 4 (การดำเนินชีวิตผู้นับถือศาสนาฮินดู)

ในหลักสูตรที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจ มีการสอนเรื่องบริหารจัดการ และเจริญปัญญา ซึ่งการบริหารจิตเป็นการพัฒนาตนเองด้วยการอบรมจิตใจให้สมบูรณ์ การทำจิตใจให้สงบ การทำสมาธิ สาระในการศึกษา คือ หลักการปฏิบัติ การกำหนดสัมผัส การฝึกสมาธิจากอริยบท 4 และประโยชน์จากการบริหารจัดการส่งผลต่อการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขได้ ส่วนการเจริญปัญญา ในหลักปรัชญาของศาสนาพุทธได้แก่ความรู้ หรือความรู้ทั่วถึงในสิ่งที่ทำที่คิดอย่างแจ่มแจ้ง การฝึกปัญญาของชาวพุทธ ในการสอนตามหลักสูตรคือ ปัญญาเกิดขึ้นจากการฟัง (การเล่าเรียนศึกษา) ปัญญาจากการรู้จักคิดพิจารณาเหตุผลข้อเท็จจริง และปัญญาเกิดจากการลงมือทำหรือปฏิบัติจริง (กระทรวงศึกษาธิการ , 2540 , 50-60) ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาการศึกษาเยาวชนภายใต้ปรัชญาพุทธ เป็นแนวทางหนึ่งของการสร้าง และปลูกฝังการปฏิบัติตนของชาวพุทธ ทั้งชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีนผ่านการหล่อหลอมของหลักสูตรการศึกษาได้ทางหนึ่ง และมีการพัฒนาสถานศึกษาในปรัชญาพุทธ สำหรับโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะโรงเรียนสามัญ ที่บุคลากรและนักเรียนส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธเป็นไปในแนวทางการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธที่มีการปรับปรุงบรรยากาศ การบริหารจัดการ การเรียน การ

สอน เพื่อให้องค์ความรู้หลักปรัชญาแบบพุทธเพื่อสร้างพื้นฐาน องค์ความรู้ศาสนา ในการพัฒนา บุคลากร เยาวชนพุทธในท้องถิ่นชายแดนปัจจุบัน เป็นบริการหนึ่งที่ทำให้สังคมท้องถิ่นจำเป็นต้องมีหลักยึดมั่น และเป็นข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิต องค์ความรู้พุทธปรัชญาเป็นภูมิคุ้มกันการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และการเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ สังคม ตลอดจนองค์ความรู้ของคนต่างศาสนาที่มีการจัดในหลักสูตรหรือกลุ่มสาระสังคมศึกษาในระดับ โรงเรียนสามัญของรัฐจะทำให้เกิดการเข้าใจการดำรงชีวิตของคนต่างวัฒนธรรมได้ทางหนึ่ง อีกด้วย

3.4 พหุวัฒนธรรมศึกษาในบริบทแนวคิดสำหรับใช้จัดการศึกษาท้องถิ่นชายแดนใต้

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้อัตลักษณ์มลายูท้องถิ่นปรัชญาองค์ความรู้มลายูจากระบบ การเรียนของเยาวชนมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระบบการศึกษาปอเนาะ การพัฒนาไปสู่การจัดการ การเรียนการสอน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และการศึกษา ในปรัชญาเรียนรู้สังคมแบบพุทธของเยาวชนไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีน จะเห็นได้ว่า ใน หลักการขององค์ความรู้ ปรัชญาการสร้างคุณธรรม จริยธรรม เป็นไปในแนวทางเดียวกัน กล่าว คือ ให้อุทิศตนปฏิบัติศาสนกิจตามยึดมั่นในหลักศาสนาที่ถูกต้อง ดังนั้นหลักสูตรที่ผ่านการกลั่น กรองและข้อมเป็นแนวทางที่นำมาพัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสม เช่น มุสลิม ก็ปฏิบัติตามศาสนาอิส ลาม รู้หลักการปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีตามหลักศาสนา จากหลักสูตรองค์ความรู้ในระบบการ ศึกษา

ดังนั้นการหล่อหลอมเยาวชนผ่านระบบการศึกษาจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างสังคม สันติสุข ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขณะเดียวกันการเรียนรู้ระบบโรงเรียน เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรม การศึกษาผ่านระบบครอบครัว ความสัมพันธ์ผ่านการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ก็ เป็นการเรียนรู้ ที่สืบทอดองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริงอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ในความเป็นจริง สังคมพหุลักษณะนี้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากพื้นที่อื่น ของประเทศไทย เนื่องด้วยกลุ่มประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ มีประชากรศาสนาอื่น ๆ น้อย ในอัตราส่วนประมาณ 90 ต่อ 10 จากจำนวนร้อยละของประชากรทั้งหมด ดังนั้นสังคม พหุลักษณะในพื้นที่นี้จึงมีมุสลิมเป็นกลุ่มหลักในการศึกษาเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม และเป็นพื้นที่นำ สอนใจว่า การพัฒนาองค์ความรู้ของมุสลิมมีความสัมพันธ์กับคนต่างศาสนาในลักษณะใดบ้าง อย่าง ไรก็ยึดตามหลักปรัชญาในองค์ความรู้อิสลามพบว่า กระบวนทรรศน์ พหุวัฒนธรรมที่มีส่วนเกี่ยว ข้องกับการเรียนรู้ของชาวมุสลิมต่อคนต่างวัฒนธรรมไม่ใช่ข้อจำกัดการเข้าใจซึ่งกันและกัน เงินแต่ การเปลี่ยนแปลงในศรัทธาความเชื่อหรือบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

แนวคิดสะท้อนการเรียนรู้องค์ความรู้ศาสนาอิสลาม ในกระบวนการทรรศน์พหุวัฒนธรรม ปรากฏในความเข้าใจการรับรู้ของคนในสังคมเช่นตัวอย่างต่อไปนี้

กระบวนการสรรคนำผู้พัฒนาธรรม

1. “โอ้บรรดาผู้สรรหาทั้งหลาย จงเป็นผู้ดำรงความเที่ยงตรงไว้เพื่ออัลลอฮ์ในฐานะพยานด้วยความเที่ยงธรรม และอย่าให้ความเกลียดชังคนกลุ่มใดทำให้ผู้เจ้าไม่รักษาความเป็นธรรม จงให้ความเป็นธรรมด้วยการนั้นอยู่ในลำดับถัดจากความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้รอบรู้ในสิ่งที่ผู้เจ้าทั้งหลายกระทำ”

จาก อัลกรุอาน 5:8

2. “การที่มุสลิมสงวนสิทธิ์ในการปฏิบัติเฉพาะศาสนาอิสลาม และไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงหลักการปฏิบัติตามศาสนาพุทธ หรือร่วมในพิธีทางศาสนาพุทธนั้น เพราะ อัลกรุอานระบุไว้ว่า ผู้เจ้าทั้งหลายอย่าบริพาษผู้นับถือศาสนาอื่นที่ทำการกราบไว้สิ่งอื่น ๆ นอกจากอัลลอฮ์ (ช.บ.) อันเป็นเหตุให้พวกนั้นบริพาษอัลลอฮ์ (ช.บ.)’ หรือโองการหนึ่งว่า ‘ไม่มีการบังคับในการถือศาสนา’ และอีกโองการหนึ่งระบุว่า ‘ศาสนาของท่าน ท่านก็ปฏิบัติ ศาสนาของฉัน ฉันก็ปฏิบัติ’ หลักการเช่นนี้ มุสลิมทุกคนมีความยึดมั่นอย่างเคร่งครัด ความเคร่งครัดในศาสนาย่อมเป็นผลดีแก่ประเทศชาติอย่างสงแน่นอน และข้อสำคัญความเคร่งครัดศาสนามีใช้สิ่งผิดกฎหมายตรงกันข้ามกลับเป็นคุณธรรมสำคัญซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่กล่าวไว้แล้ว”

จากคำชี้แจงของจุฬาราชมนตรี เกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับทางราชการ

16 กรกฎาคม 2526

3. “ เรื่องของความจังหวัดชายแดนใต้เป็นเรื่องราวของคนต่างเชื้อชาติต่างศาสนาขอให้ยอมรับในความเป็นจริงข้อนี้ แม้ในประวัติศาสตร์ก็ถือว่าเป็นคนต่างเชื้อชาติกัน การแก้ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้คิดอย่างไรก็คิดไม่ออก เพราะเราหลอกเขาว่าเป็นคนไทย ซึ่งที่จริงเขาเป็นคนมลายู ตัวที่เป็นปัญหาก็คือการหลอกว่าเขาเป็นคนไทย จึงเห็นด้วยกับนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาที่พยายามสร้างมิตร อย่างบังคับเขาเป็นคนไทย ส่งเสริมให้เขาเป็นตัวของเขา รักษาเอกลักษณ์ (identity) ชนมลายูไว้ แต่ไม่ใช่ให้สิทธิเหมือนคนที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดนี้”

จากคำปราศรัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, ที่จังหวัดยะลา

เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2519 หลังจากเกิดเหตุการณ์ประท้วงที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งยึดเชื้อเป็นแรมเดือน

4. “ในกรณีของไทย วัฒนธรรมแห่งชาติไทยคือความหลากหลาย ย่อมสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของดินแดนที่เป็นประเทศไทย (และประเทศเพื่อนบ้าน) ซึ่งเคยมีคนหลายชนชาติ หลายวัฒนธรรมได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งถาวรมาแล้ว หรือนำเอาวัฒนธรรมของตนผ่าน

มาทิ้งไว้ให้ ตลอดจนผู้คนในดินแดนนี้ได้ปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่หลังไหลเข้ามา
อย่างไม่หยุดหย่อนเสมอมา ฉะนั้น จึงไม่มีทั้งเอกภาพและเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมแห่งชาติไทย”

จากนิธิ เอียวศรีวงศ์

ในหนังสือ ‘ ความหลากหลายของวัฒนธรรม : การท้าทายใหม่’ (2535)

5. “การแก้ปัญหาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่น่าจะอยู่ในรูปแบบของ การให้ แก่ ที่
น้องประชาชนไทยในพื้นที่นั้นในลักษณะต่าง ๆ ที่คิดว่าเขาพอใจ แต่น่าจะเริ่มที่ การเคารพ ต่อสิ่ง
ที่พวกเขา เป็นมาและเป็นอยู่ อย่างถึงราก นั่นก็คือการเคารพรากฐานทางสังคม - วัฒนธรรม
ของพวกเขา ขอมรับการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นอย่างจริงจัง ขอมรับความแตกต่างและท้าทายที่
สุดคือต้องยอมรับในสิทธิอธิปไตยในการเลือกชะตากรรมของพวกเขา ภายใต้กฎเกณฑ์แห่งรัฐ
ประชาธิปไตยสมัยใหม่

จากบทนำวารสารทักษิณคดี

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 มิถุนายน - กันยายน 2536

6. “ถ้าเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ทุกชุมชนท้องถิ่นและประเทศจะมีเกียรติและศักดิ์ศรี
เสมอกัน ไม่มีใครเหนือใครเพราะวัฒนธรรมมีความหลากหลาย ไม่ได้รวมศูนย์ การยอมรับและ
เห็นคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นการกระจายเกียรติ และศักดิ์ศรี เปิดทางออกอันหลากหลาย
และทำให้ท้องถิ่นเข้มแข็งและยั่งยืน”

ศ. นพ.ประเวศ วะสีในบทความ ‘ การแก้ปัญหาชายแดนใต้’

หนังสือพิมพ์มติชนรายวันวันที่ 26 มกราคม 2547

จากกระบวนการสนับดังกล่าว อาจเป็นแนวทางในการเข้าใจ พหุวัฒนธรรมศึกษาในชาย
แดนภาคใต้ของไทยคือ

ประการที่ 1,2 แสดงให้เห็นว่า ชาวไทยมุสลิมมีข้อปฏิบัติเฉพาะกลุ่มศาสนาอิสลาม และ
เน้นว่าในด้านปฏิบัติศาสนกิจก็แยกส่วนกันอยู่แล้วระหว่างชาวไทยมุสลิม และผู้ที่นับถือศาสนา
พุทธ รวมทั้งศาสนาอื่น ๆ ดังนั้นจึงอาจทำให้เข้าใจได้ว่า การเรียนรู้ต่างวัฒนธรรมด้านศาสนามีข้อ
จำกัดจากการปฏิบัติศาสนกิจที่ต่างกัน แต่มิได้ขยายความว่ามุสลิมจะไม่สามารถเรียนรู้วิถีชีวิตขอ
คนต่างวัฒนธรรมในฐานะผู้ร่วมสังคม ในวิทยาการอื่นนอกจากศาสนาเคร่งครัดปฏิบัติ ข้อที่น่า
สังเกตประการหนึ่งสำหรับการพิจารณาสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านกรอบคิดของสังคมจังหวัดชาย
แดนภาคใต้ประเทศไทยนั้น พบว่า โดยพื้นฐานความแตกต่าง กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชายแดนภาค
ใต้เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มซึ่งย่อมมีระบบสังคม ศาสนา ภาษา
ฯลฯ เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ย่อมเป็นการยากที่จะทำให้กลุ่มชาติพันธุ์นั้นละทิ้งวัฒนธรรมของ
กลุ่มมารับเอาวัฒนธรรมต่างกลุ่ม โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เข้ามาพร้อมกับอำนาจทางการเมือง ซึ่งใน

ภาคใต้มีการรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มาช้านาน ดังนั้นการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมในกรอบของสังคมชายแดนภาคใต้เป็นการให้คุณค่าต่อพหุนิยมทางวัฒนธรรม นำไปสู่การสลายความคิดของการสร้างวัฒนธรรมเอกภาพ (วัฒนธรรมเดียว) อัตลักษณ์ของคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ สามารถรักษาและนำมาพัฒนาสังคมอย่างเท่าเทียมกัน เท่ากับว่าการสนับสนุนกระบวนการพรรคพหุวัฒนธรรม เป็นการสนับสนุนแนวคิดการจัดการศึกษานบนพื้นฐานของความหลากหลายวัฒนธรรมองค์ความรู้ องค์ความรู้ในสังคมตามแนวทางนี้จึงมาจากปัญญาที่สะสมของกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มในสังคม ทั้งตามศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ องค์ความรู้ดังกล่าวมีลักษณะที่ปราศจากเอกภาพ อย่างไรก็ตามในความหมายนี้ไม่ใช่การขาดเอกภาพ ทางการเมือง ปัญหาที่สำคัญของนโยบายการศึกษาของรัฐต่อท้องถิ่น ที่ทำให้เกิดการต่อต้านทางสังคมวัฒนธรรมจนทำให้การศึกษาของรัฐในชายแดนภาคใต้เป็นเป้าหมายการถูกโจมตีคือ การเชื่อมโยงกันระหว่างความมั่นคงเอกภาพรัฐกับระบบการศึกษาท้องถิ่นจึงกระทบต่ออัตลักษณ์ วัฒนธรรมการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในท้องถิ่น จนกลายเป็นจุดอ่อนในการพัฒนาการศึกษาของคนในท้องถิ่น เพราะทัศนคติของกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่มองว่า การศึกษาจะเป็นกลไกในการทำลายอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ แม้ว่าในความเป็นจริงทางสังคมจะพบว่า นโยบายของรัฐเองเกี่ยวกับวัฒนธรรมแห่งชาติมิได้มุ่งสลายวัฒนธรรมท้องถิ่น หากแต่แสดงให้เห็นระดับทางวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันของคนในชาติว่า ระดับวัฒนธรรมมีทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่นภูมิภาคต่าง ๆ และวัฒนธรรมระดับชาติ และในปัจจุบันมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นสิทธิที่จำเป็นปกป้องตามรัฐธรรมนูญและองค์ความรู้ของผู้คนในสังคมดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมระดับท้องถิ่นและระดับประเทศอีกด้วย

ประการที่ 3,4,5,6 แสดงให้เห็นกระบวนการสนธิ องค์ความรู้พหุวัฒนธรรมมาจากฐานของปัญหาเข้าใจที่แตกต่างกันในการมองวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะนโยบายรัฐในอดีตที่เน้นนโยบายผสมกลมกลืน และสร้างเอกภาพ เพราะเกรงต่อภัยความมั่นคงชีวิตทรัพย์สินประชาชนและความมั่นคงระดับประเทศ ทำให้ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรากฐานมาจากคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ปัจจุบันทัศนคติในการมองปัญหาในกระบวนการสนธิข้อที่ 3 ลดลงบ้างแล้ว และมุ่งเน้นการสร้างสังคมองค์ความรู้ท้องถิ่นที่เห็นความสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งขึ้นบนพื้นฐานความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ (ดังกระบวนการสนธิที่ 4) และการมองผ่านสังคมของรัฐประชาชาติสมัยใหม่ที่ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างเป็นทุนสำคัญทางสังคมสำหรับพัฒนาประเทศดังกระบวนการสนธิที่ 5, 6

ดังนั้นแนวโน้มของการเห็นสำคัญของการดำรงวัฒนธรรมหลากหลายจึงกลายเป็นมิติหนึ่งในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประยุกต์ต่อการสร้างนโยบายทางการศึกษาสำหรับท้องถิ่นภาคใต้ปัจจุบัน

การศึกษาในสังกัดมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ พหุวัฒนธรรมศึกษาระณีศึกษาในโรงเรียนปอเนาะสู่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

จะเห็นได้ว่าการศึกษาในชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะการศึกษาในกลุ่มคนส่วนใหญ่ในพื้นที่คือ ชาวไทยมุสลิมที่รัฐไทยมีนโยบายการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะสู่การจัดการศึกษาระบบใหม่ คือ การพัฒนาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งการพัฒนาการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นการประนีประนอมระหว่างวัฒนธรรมแห่งชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวแทนของวัฒนธรรมระดับชาติ เช่น การจัดหลักสูตรสามัญของกระทรวงศึกษาธิการ ขณะที่วัฒนธรรมอิสลามเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นปรากฏในรูปแบบของการศึกษาตามจารีตนิยมของศาสนาอิสลาม

(ระบบปอเนาะ) จนทำให้เกิดระบบการศึกษาแบบใหม่ในชายแดนภาคใต้ เพื่อสนองตอบความต้องการของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ทั้งนี้ เพราะ จากการศึกษาพัฒนาการของโรงเรียนดังกล่าวผู้ปกครองที่ส่งลูกเข้าเรียน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่าโรงเรียนรัฐบาลของรัฐเพราะต้องการให้บุตรหลานดำรงการศึกษาจารีตอิสลามพร้อมกับการศึกษาสามัญที่จำเป็นในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการพัฒนาสู่พื้นฐานอาชีพต่อไปในอนาคต

จากสภาพการศึกษาดังกล่าวหากพิจารณาในแง่ นโยบายการศึกษาสังกัดมหาวิทยาลัยจะเห็นได้ว่ารัฐบาลต้องการให้สังคมท้องถิ่นมีการพัฒนาระบบการศึกษา เข้าสู่ระบบการศึกษาแห่งชาติเช่นเดียวกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่นอื่นในประเทศไทย แต่ทั้งนี้ระบบการศึกษาที่มีลักษณะพิเศษของท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้คือ การศึกษาที่มีพื้นฐานแห่งวิถีศาสนาอิสลาม ซึ่งเน้นกระบวนการสืบทอดการศึกษาทั้งส่วนการศึกษาความรู้ทางศาสนา ศาสนพิธี ดังนั้น การจัดการศึกษาในระบบปอเนาะจึงผูกพันกับวัฒนธรรมที่นับเนื่องในศาสนาอิสลามอย่างสูงทั้งด้านบุคลากร ทางการศึกษา เนื้อหาการศึกษา ปรัชญา และการพัฒนาไปสู่อิสลามิกชนที่สมบูรณ์ตามเจตนคติของวัฒนธรรมในศาสนาอิสลาม

อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ราวทศวรรษที่ 2530- ปัจจุบันระบบการศึกษาศาสนา (อิสลาม) และการสอนสามัญ การสอนสองส่วนในระบบโรงเรียนของพื้นที่ได้รับการยอมรับจากนักเรียนในพื้นที่3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จนโรงเรียนดังกล่าวเป็นรูปแบบการศึกษาแบบใหม่ในสังคม เพื่อรักษาวัฒนธรรมการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามควบคู่กับระบบการศึกษาที่รัฐจัดขึ้น ส่งผลให้ระบบการศึกษาดังเดิมเป็นต้องปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ โดยเฉพาะเป้าหมายของผู้สำเร็จการศึกษาที่ต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาภายในประเทศ จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานองค์ความรู้จักหลักสูตรกลางที่รัฐเป็นผู้จัด โดยเฉพาะในด้านภาษาที่ใช้ในระบบการศึกษา ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาในหลักสูตรการเรียนการสอน ซึ่งการศึกษาเช่นนี้ที่จัดในระดับประถม มัธยม เป็นฐานการเรียนในระดับอุดมศึกษา ขณะเดียวกันความรู้ในระดับอุดมศึกษาก็เป็นการศึกษาวิชาชีพในสาขาหลากหลาย โดยการศึกษาของรัฐส่วนใหญ่จะไม่เน้นการศึกษาวิชาชีพด้านการสอนศาสนา (ซึ่งแตกต่างจากกาศึกษาอุดมคติ

ของศาสนาอิสลาม และจารีตของคนท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ในอดีตที่สนับสนุนให้บุตรหลานมุ่งศึกษาทางธรรม เพื่อสร้างบุคลากรสอนศาสนาดังกล่าว เพราะ ในสังคมให้ความสำคัญแก่ผู้นำศาสนาว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ และสืบทอดคำสอนศาสนาสู่เยาวชนต่อไป ดังนั้นปราชญ์ผู้รู้ในศาสนา จึงเป็นผู้มีบทบาทสูงในสังคมของมุสลิมท้องถิ่น

การจัดการศึกษาในยุคของการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาท้องถิ่นกรณีปอเนาะสู่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ช่วงทศวรรษ 2530 จนถึงปัจจุบัน พบว่า การศึกษาปอเนาะเกิดวิวัฒนาการที่ปรับปรุงเป้าหมายการศึกษาโดยเฉพาะปอเนาะที่ปรับเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีเป็นจำนวนมาก ขณะที่การศึกษาแนวอนุรักษนิยมที่เน้นการเรียนการสอน เพียงศาสนาอิสลามเพียงด้านเดียว ก็คงอยู่และเรียกว่าโรงเรียนปอเนาะดั้งเดิม ยังคงหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การศึกษาในระบบปอเนาะประเด็นหลัง (การศึกษาแนวอนุรักษนิยมนี้) มีบทบาทในกาสืบทอดองค์ความรู้ตามวัฒนธรรม ชวามลายูท้องถิ่นค่อนข้างสูง บทบาทของการศึกษาปอเนาะยังคงหล่อหลอมผู้เข้าสู่ระบบการศึกษาเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ และสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา ยังเป็นการมุ่งผลิตผู้นำทางศาสนาในชุมชนท้องถิ่นต่อไป ขณะเดียวกันยังพบว่าผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนปอเนาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ต้องการศึกษาต่อด้านศาสนาอิสลามจะมีเป้าหมายในการศึกษาต่อยังต่างประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง ซึ่งมีการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านศาสนาอิสลาม ประเทศในตะวันออกกลางที่นักศึกษาปอเนาะจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นิยมไปศึกษาศาสนา คือ ซาอุดีอาระเบีย คูเวต อียิปต์ จอร์แดน เป็นต้น และผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่จะกลับมามีบทบาทในการทำระบบการศึกษาศาสนาอิสลามจากตะวันออกกลางมาใช้ในการจัดการศึกษาท้องถิ่น ซึ่งเป็นการรับเอาองค์ความรู้อิสลามจากตะวันออกกลางจากผู้รู้ต่างประเทศ ทำให้เป็นการนำเอาปรัชญาจากตะวันออกกลางมีลักษณะแตกต่างจากองค์ความรู้การศึกษาท้องถิ่น (ในอดีต ปัตตานีเป็นศูนย์กลางการศึกษาแห่งหนึ่ง ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) การนำองค์ความรู้อิสลามจากต่างประเทศเข้ามาสู่การศึกษาท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ดังกล่าว จึงเป็นการนำเอาสิทธิศาสนการประกอบศาสนาที่มีอิทธิพลทางด้านภาษา (อาหรับ) และระบบภูมิความรู้ ในระบบการศึกษาที่เล่าเรียนเข้ามาถ่ายทอดสู่สังคมท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ด้วย ในแง่นี้ทำให้การศึกษาปอเนาะแม้จะถูกมองว่าอนุรักษนิยมในด้านเป้าหมายทางการศึกษาที่เน้น ด้านการสืบทอดศาสนาและคำสอน แต่ขณะเดียวกันองค์ความรู้ท้องถิ่นของศาสนาอิสลามมีลักษณะพลวัตร โดยการที่บุคลากรในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการรับองค์ความรู้จากการศึกษาต่างประเทศเข้ามาสร้างการเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษาต่างประเทศในตะวันออกกลางสู่การพัฒนาองค์ความรู้ พหุวัฒนธรรมศึกษาจากบริบทของการศึกษานานาชาติ ได้อีกด้วย

สำหรับการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่รัฐมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนา ปรากฏจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตร ทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้การศึกษาทั้งทางศาสนาและการศึกษาสามัญ เพื่อเข้าสู่การ

ศึกษาอุดมศึกษาของรัฐส่วนใหญ่ นักเรียนที่สามารถศึกษาต่อสถาบันอุดมศึกษาในประเทศได้เป็นบุคลากรในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้เข้าสู่การประกอบอาชีพหลากหลายทั้งทางรัฐและเอกชน ซึ่งการประกอบอาชีพไม่เน้นเป็นผู้นำทางศาสนา ดังเช่น ผู้สำเร็จการศึกษาจากปอเนาะระบบดั้งเดิมการศึกษาจึงมีส่วนพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยมุสลิม ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในทางหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันการพัฒนาคุณภาพด้านวิชาสามัญ จะเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการสร้างภาวะผู้นำท้องถิ่นที่เป็นผู้ที่ผ่านการหล่อหลอมสำนึกของความเป็นพลเมืองของประเทศ ทั้งกิจกรรมการศึกษา การตระหนักในการมีส่วนร่วมในการให้ความสำคัญต่อสถาบันสำคัญคือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นับว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นกรณีศึกษากรณีหนึ่ง การปรับตัวองค์ความรู้พหุวัฒนธรรมศึกษา สู่นโยบายการสร้างประเทศให้เป็นประเทศจัดการศึกษาผสานองค์ความรู้ท้องถิ่น และองค์ความรู้ระดับประเทศ เพื่อใช้ในการพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษาของรัฐประชาชาติปัจจุบัน

สภาพการศึกษาในปัจจุบันที่แสดงให้เห็นบทบาทการศึกษาสองระบบ คือ ปอเนาะ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับ โรงเรียนปอเนาะที่ยังไม่ได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามยังคงมีจำนวนมาก และยังมีบทบาทในการสอนองค์ความรู้ตามจารีตอิสลาม เน้นการศึกษาด้านศาสนา สะท้อนค่านิยมทางการศึกษาของคนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องการรักษาวัฒนธรรมการศึกษาของตนเอง ปอเนาะยังคงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม ดังนั้นจะพบว่าปอเนาะเป็นระบบการศึกษาเดียวที่มีส่วนในการด้านความเปลี่ยนแปลงจากองค์ความรู้อื่นที่ไม่ใช่ศาสนาอิสลามที่เข้ามากลมกลืนกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์หลาย ในแง่การศึกษาจึงมีส่วนในการดำรงรักษาองค์ความรู้ท้องถิ่นเอาไว้ ขณะเดียวกันก็ยังคงเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมของสังคมในการรักษาบทบาทสถานะของชนชั้นนักปราชญ์ โดยเฉพาะผู้สำเร็จการศึกษาที่มีบทบาททางศาสนาและสังคมมุสลิมในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะสังคมมุสลิมเป็นสังคมที่ศรัทธาต่อผู้รู้ทางศาสนา เป็นค่านิยมทางสังคมจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ดังนั้นในสังคมมุสลิมผู้รู้ศาสนา (โต๊ะครู) ในระบบกาศึกษานอกจากจะมีหน้าที่สืบทอดศาสนาจัดการเรียนการสอน ยังเป็นผู้มีบทบาททางสังคมฐานะผู้นำทางสังคม เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปด้วยบทบาทดังกล่าวของบุคลากรทางการศึกษาปอเนาะจึงเป็นผู้นำทั้งทางโลกและทางธรรมไปพร้อมกัน ในปัจจุบันการมองบทบาทดังกล่าวอาจมีทั้งด้านดีและด้านเสีย เช่น หากมีบทบาทในการชี้นำในการพัฒนาที่ถูกต้องก็จะทำให้สังคมมีการพัฒนาที่ถูกต้องไปด้วย หากชี้นำไปในทางไม่ถูกต้องอาจส่งผลเสียต่อสังคมท้องถิ่นและระดับประเทศได้ ในประเด็นหลังจะพบว่าความวิตกกังวลของรัฐในการจัดการศึกษาชายแดนภาคใต้ปัจจุบันจนทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ได้พยายามจัดโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค เพื่อพยายามพัฒนาระบบปอเนาะ เพื่อให้การศึกษามีบทบาทชี้นำสังคมมิดิของสันติสุข การมุ่งหวังพัฒนา

ระบบการศึกษามิตติงกล่าว เป็นการจัระบบการศึกษาท้องถิ่นเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทั้งทางสังคมและการเมืองด้วย

Prince of Songkla University
Pattani Campus